

ZGODOVINA EKONOMSKE IN MONETARNE UNIJE

Ekonomsko in monetarna unija je rezultat postopnega gospodarskega povezovanja v EU: nastala je z razširitvijo enotnega trga EU, na katerem veljajo skupni predpisi za proizvode ter prosti pretok blaga, kapitala, delovne sile in storitev. Skupna valuta (evro) je bila uvedena v evroobmočje, ki trenutno vključuje 19 držav članic EU. Vseh 28 držav članic EU (z izjemo Združenega kraljestva in Danske) pa mora evro uvesti po najmanj dvehletnem sodelovanju v evropskem monetarnem sistemu II (EMS II) in izpolnitvi konvergenčnih meril. Evropska centralna banka (ECB) določa enotno monetarno politiko, ki je dopolnjena s harmoniziranimi fiskalnimi politikami in usklajenimi ekonomskimi politikami. V okviru ekonomske in monetarne unije ni ene same institucije, ki bi bila pristojna za ekonomsko politiko, pač pa je pristojnost razdeljena med države članice in različne institucije EU.

PRAVNA PODLAGA

- Sklepi evropskih vrhov v Haagu (1969), Parizu (1972), Bruslju (1978), Hannoveru (1988), Madridu in Strasbourgu (oba 1989) in Maastrichtu (1991–1992),
- členi 119–144, 219, 282–284 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU),
- protokoli, priloženi PDEU, o: prehodu v tretjo fazo ekonomske in monetarne unije, postopkih v zvezi s čezmernim primanjkljajem in makroekonomskim neravnotežjem, konvergenčnih meril, klavzuli o neuporabi za Združeno kraljestvo in Dansko ter Evropskem sistemu centralnih bank in Evropski centralni banki ter evroskupini.

CILJI

Ekonomsko in monetarna unija je rezultat postopnega gospodarskega povezovanja in torej ni cilj sama po sebi. Namen upravljanja ekonomske in monetarne unije je s pomočjo oblikovanja ustreznih ekonomskih in monetarnih politik podpreti trajnostno gospodarsko rast in visoko stopnjo zaposlenosti. To vključuje tri ključne gospodarske dejavnosti: (i) izvajanje monetarne politike s ciljem stabilnosti cen, (ii) usklajevanje ekonomskih politik v državah članicah, (iii) zagotavljanje nemotenega delovanja enotnega trga.

DOSEŽKI

Evro je danes del vsakdana prebivalcev 19 držav članic Evropske unije, sčasoma ga bodo uvedle tudi ostale države članice. Enotna valuta nedvomno prinaša prednosti:

znižuje stroške finančnih transakcij, lajša potovanja, krepi vlogo Evrope na mednarodni ravni itd.

ZGODOVINA EKONOMSKE IN MONETARNE UNIJE

Voditelji držav ali vlad so leta 1969 na vrhu v Haagu oblikovali nov cilj evropskega povezovanja: ekonomsko in monetarno unijo. Skupina je pod vodstvom takratnega luksemburškega predsednika vlade Pierra Wernerja pripravila poročilo, po katerem naj bi ekonomsko in monetarno unijo na podlagi večstopenjskega načrta v roku desetih let v celoti uresničili. Končni cilj je bila popolna liberalizacija pretoka kapitala, popolna zamenljivost valut držav članic in nepreklicna določitev deviznih tečajev. Zlom bretton-woodskega sistema in odločitev ameriške vlade sredi leta 1971, da dovoli nihanje dolarja, sta povzročila val nestabilnosti tujih valut, kar je sprožilo resne dvome o enakovrednosti evropskih valut. Projekt ekonomske in monetarne unije je bil nenadno prekinjen.

EU je leta 1972 na vrhu v Parizu z uvedbo mehanizma „kače v tunelu“ skušala monetarnemu povezovanju dati nov zagon: to je bil mehanizem za upravljanje nihanj nacionalnih valut („kače“) znotraj ozkih meja nihanja v primerjavi z dolarjem („tunel“). „Kača“ je zaradi naftnih kriz, šibkega dolarja in razlik v ekonomskih politikah v manj kot dveh letih izgubila večino svojih članov, na koncu je vključevala le še „območje nemške marke“ (Nemčijo, države Beneluksa in Dansko).

Prizadevanja za vzpostavitev območja monetarne stabilnosti so bila obnovljena leta 1978 na vrhu v Bruslju, in sicer z vzpostavitvijo evropskega monetarnega sistema, ki je temeljil na načelu določenih, hkrati pa prilagodljivih deviznih tečajev. V mehanizmu deviznih tečajev (ERM I) so bile vključene valute vseh držav članic, z izjemo Združenega kraljestva. Devizni tečaji so temeljili na srednjem tečaju glede na evropsko obračunsko enoto – evropsko denarno enoto (ECU), ki je bila tehtano povprečje sodelujočih valut. Na podlagi tega srednjega tečaja, izraženega v evropski denarni enoti, je bila določena mreža dvostranskih tečajev, pri čemer nihanja valut v okviru dvostranskih tečajev niso smela preseči meje 2,25 % (z izjemo italijanske lire, ki ni smela preseči meje 6 %). Evropski monetarni sistem je v obdobju desetih let bistveno prispeval k zmanjšanju spremenljivosti deviznega tečaja: prilagodljivost sistema je skupaj s politično voljo, da bi dosegli ekonomsko konvergenco, prispevala k trajni stabilnosti valute.

S sprejetjem programa [enotnega trga](#) leta 1985 je postajalo vse bolj jasno, da potenciala notranjega trga ne bo mogoče v celoti izkoristiti, dokler ne bodo odpravljeni sorazmerno visoki stroški transakcij, povezani s pretvorbo valut in tečaji in negotovostmi zaradi nihanj deviznih tečajev, čeprav še tako majhnih. Poleg tega so številni ekonomisti zavračali, kar so poimenovali „nemogoči trikotnik“, saj so menili, da prosti pretok kapitala, stabilnost deviznih tečajev in neodvisne monetarne politike dolgoročno niso združljive.

Leta 1988 je bil na zasedanju Evropskega sveta v Hannoveru ustanovljen odbor za preučitev ekonomske in monetarne unije, ki ga je vodil takratni predsednik Komisije Jacques Delors. Odbor je v okviru svojega poročila (Delorsovo poročilo), ki je bilo predloženo leta 1989, predlagal odločne ukrepe za vzpostavitev ekonomske in

monetarne unije v treh fazah. V poročilu je bilo posebej poudarjeno, da je treba bolje uskladiti ekonomske politike in pravila za nacionalne proračunske primanjkljaje ter da mora pristojnost za monetarno politiko Unije prevzeti nova in popolnoma neodvisna institucija: [Evropska centralna banka](#) (ECB). Na podlagi Delorovega poročila so se leta 1989 na zasedanju Evropskega sveta v Madridu dogovorili o izvajanju prve faze ekonomske in monetarne unije, tj. popolne liberalizacije [pretoka kapitala](#) do 1. julija 1990.

Decembra 1989 je Evropski svet na zasedanju v Strasbourgu pozval k medvladni konferenci, v okviru katere naj bi pripravili predloge sprememb Pogodbe, potrebne za vzpostavitev ekonomske in monetarne unije. Na podlagi dela te medvladne konference je bila pripravljena [Pogodba o Evropski uniji](#), ki so jo voditelji držav ali vlad uradno sprejeli na zasedanju Evropskega sveta decembra 1991 v Maastrichtu, podpisana pa je bila 7. februarja 1992.

Pogodba določa vzpostavitev ekonomske in monetarne unije v treh fazah:

- Prva faza (od 1. julija 1990 do 31. decembra 1993): prosti pretok kapitala med državami članicami.
- Druga faza (od 1. januarja 1994 do 31. decembra 1998): konvergenca ekonomskih politik držav članic in okrepitev sodelovanja med njihovimi nacionalnimi centralnimi bankami. Usklajevanje monetarnih politik je bilo institucionalizirano z ustanovitvijo Evropskega monetarnega inštituta (EMI), katerega naloga je bila okrepiti sodelovanje med nacionalnimi centralnimi bankami in izvesti potrebne priprave za uvedbo enotne valute. V tej fazi naj bi nacionalne centralne banke postale neodvisne.
- Tretja faza (od 1. januarja 1999 naprej): postopno uvajanje evra kot enotne valute držav članic in izvajanje skupne monetarne politike pod okriljem ECB. Prehod v tretjo fazo je bil pogojen z dovolj visoko stopnjo trajne konvergenca, kar je bilo ocenjeno s številnimi [merili](#), določenimi s Pogodbami. [Proračunska pravila](#) naj bi postala zavezujoča, država članica, ki jih ne bi spoštovala, pa bi bila zelo verjetno [kaznovana](#). Monetarna politika je bila poenotena, pristojnost zanjo pa je bila dodeljena Evropskemu sistemu centralnih bank (ESCB), ki ga sestavljajo nacionalne centralne banke in ECB.

Prvi dve fazi ekonomske in monetarne unije sta bili tako zaključeni, [tretja](#) faza pa še vedno poteka. Načeloma se morajo v tej zadnji fazi pridružiti vse države članice in s tem uvesti evro (člen [119](#) PDEU). A nekatere države še ne izpolnjujejo konvergenčnih meril. Zato so začasno izvzete do takrat, ko se bodo lahko priključile tretji fazi ekonomske in monetarne unije. Poleg tega sta Združeno kraljestvo in Danska sporočila, da ne nameravata sodelovati v tretji fazi ekonomske in monetarne unije in torej ne bosta uvedla evra. Za ti državi članici torej v zvezi s sodelovanjem v ekonomski in monetarni uniji velja posebna ureditev. Ta je podrobneje opisana v protokolih v zvezi s tema državama, ki so priloženi ustanovnim Pogodbam EU. Hkrati pa si Velika Britanija in Danska pridržujeta možnost, da to posebno ureditev prekličeta in vložita vlogo za pridružitve tretji fazi ekonomske in monetarne unije. Trenutno je tretji fazi ekonomske in monetarne unije pridruženih 19 od 28 držav članic in torej evro uporablja kot enotno valuto.

Voditelji EU so po evropski dolžniški krizi obljubili, da bodo okrepili ekonomsko in monetarno unijo, tudi prek izboljšanja njenega okvira upravljanja. Leta 2015 so predsedniki Komisije, Evropskega sveta, evroskupine, Evropske centralne banke in Evropskega parlamenta na podlagi podobne pobude iz leta 2012 objavili poročilo z naslovom Dokončanje evropske ekonomske in monetarne unije (t. i. poročilo petih predsednikov). V njem je predstavljen reformni načrt za doseg prave ekonomske, finančne, fiskalne in politične unije v treh fazah (najpozneje do leta 2025).

VLOGA EVROPSKEGA PARLAMENTA

Od začetka veljavnosti Lizbonske pogodbe Evropski parlament kot enakovreden sozakonodajalec v rednem zakonodajnem postopku sodeluje pri določanju podrobnih pravil za večstranski nadzor (člen 121(6) PDEU). To med drugim vključuje preventivni del pakta za stabilnost in rast ter prizadevnejši makroekonomski nadzor, da bi preprečili škodljiva neravnotežja po finančni krizi. „Šesterček“ je okrepil vlogo Evropskega parlamenta pri ekonomskem upravljanju EU, zlasti z uvedbo evropskega semestra in vzpostavitvijo gospodarskega dialoga. Poleg tega se je treba z Evropskim parlamentom posvetovati o naslednjih vprašanjih:

- sporazumih o deviznih tečajih med evrom in valutami držav, ki niso članice EU,
- izboru držav, ki izpolnjujejo pogoje za uvedbo enotne valute (leta 1999 oz. pozneje),
- imenovanju predsednika, podpredsednika in drugih članov izvršilnega odbora ECB,
- zakonodaji o izvajanju postopka v primeru čezmernega primanjkljaja, ki je določen v paktu za stabilnost in rast.

Dirk Verbeken / Dražen Rakić
05/2019

